

H226 Hjalmar Söderberg¹

2024-05-02

Sven Erik Mattsson

Hjalmar Söderberg och Bo Bergman var goda vänner och författarkolleger. Båda var födda 1869 och den 13 oktober 1969 hedrades de med var sitt frimärke i både rullar och häften. Färgkortet för H226 Hjalmar Söderberg och H227 Bo Bergman visar att inlagorna till båda häftena trycktes vid två olika tillfällen. Först trycktes inlagorna till H227 och direkt därefter följde inlagorna till H226. De trycktes i tryckpressen GII som hade kn i blockstil. Vid den andra tryckningen av inlagorna skildes vägarna åt då inlagorna till H226 gjordes i tryckpressen GI som hade kn i antikva. Vid kartläggning av häften krävs det många häften för att täcka kn-tusentalen, men också sökande av annan relevant information. I bra pusseldeckare finns ofta dolda släktskap. Det finns ett sådant mellan H226 och H227. Det är viktigt för att förstå H227, men det betyder inget för H226.

I denna artikel görs en kartläggning av H226 Hjalmar Söderberg. Först presenteras färgkortet för H226 och matchning mot observerade kn-serier. H226 är indelat i A och B. Denna indelning är enkel att göra med hjälp av en UV-lampa. H226 har delade kn i antikva och det är inte alltid enkelt att avgöra om ett par är äkta, därför diskuteras möjliga metoder för att avslöja falska par. Slutligen ges en sammanfattande beskrivning av H226 inkluderande vilka kombinationer och kn-tusental som är kända. I nästa nummer av Häftessamlaren kommer en artikel om H227 Bo Bergman.

¹ Publicerad i Häftessamlaren nummer 1 (185), mars 2024
2024-05-02 Version för hemsidan.

Färgkortet och tryckserier

Tyvär finns det inte mycket offentliggjord dokumentation från Posten om när olika frimärken trycktes och hur stora delupplagorna var. För H226 finns lyckligtvis en kopia av färgkortet, se Bild 1. Färgkortet var frimärkstryckeriets sätt att dokumentera färggång.

465

Postverkets frimärkeri

FÄRGKORT

637 nr 216
637 nr 216
637 nr 216
Färgåterbrukning
ruller

45 öres J. G. Söderberg
B
Hoffmanns brunt. nr 42494

Lev. antal
frimärken
kviltenscuponger
statsstämplat
Ruller Haften Kartor

19
19
19
19
19

Från gulbrunt papper. Svart

19 per häfte 1,5

Datum	Arbetsnr	Cylinderräkneverk Från nr	Summa	Färgleverans från	Pris/ kg	Lev. an- tal kg	Utlämnat antal kg	Behållning antal kg	Summa färgkostn.	Anm.
13-10-1969	44	301600	327600	26000						
15-10-1969	108	79.500	81.700	9.200						
10/9	45	357250	375880	17750						
15-10-1969	109	82000	87100	5100						

10/9 1069
15/10 1069
1969

1555 Pv tr Sth 1965

Sulbrunt
TS

Bild 1. Kopia av färgkortet för H226

Färgkortet för H226 innehåller också information av tryckningarna av motsvarande rullfrimärke, F672A. Informationen om tryckserierna för H226 finns i nedre vänstra hörnet av färgkortet. H226 TS 2 trycktes i den andra tryckpressen GI, så de häftena har kn i antikva.

På tryckpressen fanns ett cylinderräkneverk som räknade antalet varv som tryckcylindern roterat. För en tryckserie, TS, noterades startvärde och slutvärde. Skillnaden mellan "Till nr" och "Från nr" ger "Summa", som är antalet varv som tryckcylindern roterat. Eftersom tryckcylindern hade 2x12 inlagor per varv så fås antalet häften genom att multiplicera "Summa" med 24. Då kn är det som kan observeras nu så räknas antal häften om till antal kn. Kn trycktes på vart 10:e häfte från nedre delen av cylindern. Antalet kn fås alltså genom att multiplicera "Summa" med 1,2.

Den officiellt sålda upplagan anges till 0,42 miljoner häften. Färgkortet redovisar att det tryckts 0,548 miljoner häften, vilket innebär cirka 24% spill.

Information från färgkortet finns sammanställd i Tabell 1, som också inkluderar uppgifterna om frimärkena som trycktes för att bli rullar. Under denna tidsperiod trycktes även inlagor till häftena H227 Hjalmar Söderberg och Nobelpristagare 1909 45 öre grön, H229, och 55 öre svart, H230. Information från färgkortet för H227, H229 och H230 som är av intresse för kartläggningen av H226 har också inkluderats i Tabell 1. I [1] finns en kopia av färgkortet för H227 och i [2] finns information om färgkortet för H230. Färgkortet för H229 anger endast en tryckserie med den information som ges i Tabell 1.

Tabell 1. Sammanställning av information från färgkort för H226 och delar av H227, H229 och H230.

			Tryck- press	Datum	Arbets- nummer	Cylinderräkneverk			Antal kn
						Från nr	Till nr	Summa	
Söderberg	rullar	TS 1	GII	1969-09-02	44	301 600	327 600	26 050	
Bergman	H227	TS 1	GII	1969-09-04	43	327 600	357 750	30 150	36 180
Söderberg	H226	TS 1	GII	1969-09-10	45	357 750	375 500	17 750	21 300
Nobel 09	H229	TS 1	GI	1969-10-03		32 500	50 900	18 400	
Söderberg	rullar	TS 2	GI	1969-10-13	108	72 500	81 700	4 200	
Söderberg	H226	TS 2	GI	1969-09-15	109	82 000	87 100	5 100	6 120
Nobel 09	H230	TS 1	GI	1969-10-20		93 300	112 600	19 300	

Tabell 1 visar att F672 Hjalmar Söderberg trycktes vid två olika tillfällen och vid både tillfällena trycktes först frimärken till rullar, F672A, och sedan inlagor till häftet H226. Vid första tillfället användes tryckpressen GII och emellan tryckningen av frimärken till rullar och inlagor trycktes inlagor till H227. För den andra omgången användes GI.

Cylinderräkneverket indikerar att i den andra omgången trycktes först frimärken till rullar och sedan inlagor till häften utan att något annat trycktes däremellan. Det kan inte då vara möjligt att rullarna trycktes i oktober och att inlagorna till häftena i TS 2 trycktes i september. Är september eller oktober korrekt? Arbetsnumren indikerar att H226 TS 2 inte kan ha gjorts i september utan att tryckningen gjordes i oktober. För det andra stödjer informationen om ställningen på cylinderräkneverket för H229 och H230 att tryckningen av H226 TS 1 påbörjades 15/10 och inte 15/9. Det är orimligt att cylinderräkneverket på GI skall ha hunnit slå runt från 82 000 till 32 500 under perioden 15 september till 3 oktober. Det hade utan tvivel varit en fantastisk produktionshöjning. Slutsatsen är att tryckningen av H226 TS 2 startades den 15/10 1969. Hur som helst, detta tryckdatum har ingen betydelse för övrig kartläggning av H226.

Tabell 2. Matchningen av kn-serierna för H226.

		Kn			Antal kn	
		stil	position	intervall	kända	färgkort
H227 TS 1	GII	block	hela	43562–81224	37 663	36 180
H226 TS 1	GII	block	hela	81503–03538	22 036	21 300
H226 TS 2	GI	antikva	delade 2.5/2.5	43698–47845	6 140	6 096

Tabell 2 visar matchningen av kn-serierna för H226. Den matchade kn-serien bör motsvara antalet kn för tryckserien Tabell 1. Som synes så gäller det bra för H226 TS 1 och TS 2. Erfarenheten indikerar att antal häften enligt kn kan vara 5–10% större än vad cylinderräkneverket anger. Det skulle kunna förklaras av att det kördes papper genom pressen utan att tryckcylindern roterade, men att kn trycktes på allt papper av säkerhetsskäl.

Färgkorten för H226 och H227 visar tillsammans att inlagor till H226 trycktes direkt efter TS 1 för H227. Kn för TS1 för dessa häften bör alltså hänga ihop. Tabell 2 visar att kn för H227 TS 1 och H226 TS1 följer efter varandra såsom färgkorten indikerar.

Tabell 3. Illustration av vilka inlagor som får kn och vilken kn-rest de då har.

TS	Kn			Inlaga											
	stil	position	intervall	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1	block	hela	83503–99999		0		1		2		3		4		5
			00000–03608		2		3		4		5		6		1
2	antikva	delade 2.5/2.5	43696–45514	3		4		5		0		1		2	
			46560–49845	1		2		3		4		5		0	

Tabell 3 visar vilka inlagor som får kn i de två tryckserierna och vilken rest de i så fall har. Håll inhäftningsremsan nedåt så att kn blir rättvänt då ökar inlagans nummer åt vänster. Det är därför inlagorna förekommer "baklänges" i Tabell 3. En rad representerar en kn-serie och talen 0–5 visar var kn sitter och deras rest. Notera att resterna för de olika serierna följer den förväntade ordningen 11, 9, 7, 5, 3, 1. Efter kn på inlaga 1 med rest 5, så skall nästa kn sättas på inlaga 11. Men resten där blir nu inte $5+1 = 6$ utan 0. Rester vid division med 6 skall ligga i intervallet 0–5. Om det inte är fallet så addera eller subtrahera med 6 tills resultatet ligger i intervallet 0–5. Om resten för en inlaga är känd i en serie så är det lätt att beräkna den för övriga inlagor. Standard är att ange resten för inlaga 1 (som har c 1) om den får kn. Detta har markerats i Tabell 3 där resten för inlaga 1 är satt i fetstil.

H226 har en kn-serie med hela kn i blockstil i intervallet 81536–03538 med kombinationer kn + cyls med rest $3 \rightarrow 5$ för kn + c 1 (och för kn + c 2 rest $0 \rightarrow 2$). Den serien passar bra som H226 TS 1. Alla H226 med kn i blockstil hör till TS 1. I TS 1 fick endast inlagor med udda nummer kn, vilket betyder att kn + c 1 respektive kn + c 2 finns på vart sjätte kn.

Alla H226 med delade kn antikva hör till TS 2. Notera att det kända kn-intervallet omfattar 43698–47845. Den första siffran i kn, som är 4, kan vara otydlig eller ofullständig, så att ibland tolkas den felaktigt som "1". Kn i antikva är inte alltid lätt tydbara. Det gäller speciellt de två första siffrorna [3, 4]. I TS 2 fick alla inlagor kn var sjätte gång. Inlagor med jämna nummer fick alltid den första delen av kn och udda inlagor fick alltid den andra delen av kn.

Kn-räkneverket på GI missade ibland, vilket visar sig som hopp i kn-resterna. Om missarna kom under drift eller endast vid uppstart eller stopp är okänt. Tabell 3 visar att ett hopp i kn-rest gjordes någonstans i intervallet 45514–46839. Det finns kända par med delat kn + cyls i de två intervallen 43696–45293 med rest 2 vid c 1 och 46560–49845 med rest 0 vid c 1. I intervallet däremellan, 45294–46560, verkar kn vara ovanliga. Jag har ett par H226A med delat kn 45514 och inlagan i det första

häftet har kännetecknet för inlaga 10. Det placerar paret i serien före hoppet i kn-rest. För övrigt finns det endast noterat ett par H226 med delat kn 45916 som har varit till salu.

Ett skäl till att närmare fastställa gränsen för hopp är att underlätta och förbättra testerna att ett par med delat kn är äkta. Om kn-resten för den serie som paret hör till är känd så ger en enkel beräkning av kn-resten vilka inlagor paret skall ha för att vara äkta. Testet är då att se om paret verkligen har dessa inlagor. Ett viktigt fall är om den andra delen har c 1 eller c 2. Om kn ligger i intervallet 43696–45293 skall kn-resten vara 2 om det har c 1 och 5 om det har c 2 och om det saknar cyls och har rest 2 eller 5 så är det inte äkta par. Om ett par med delat kn är till salu på en sajt så går det enkelt att göra detta test eftersom egen tillgång till häftena inte behövs. I det följande diskuteras i mer detalj hur man kan undersöka om ett par med delat kn är äkta.

Är paret med delat kn antikva ett äkta par?

I TS 2 fick inlagorna delade kn i antikva. Hur kan äktheten hos ett par med kn undersökas?

I TS 2 finns

- A. Omslag utan fluorescens
- B. Omslag med fluorescens

Vid undersökning i UV-lampa för att fastställa om det är H226A eller H226B så skall givetvis båda vara antingen A eller B. Passa på att se om de två häftena i övrigt har samma utseende under UV-lampan. Frimärkena är tryckta på papper med gul fluorescens. Olämplig förvaring kan ha påverkat denna negativt. Om häftena suttit i en plastficka över varandra kan de ha olika fluorescens.

Undersök sedan om de två häftena rent fysiskt passar ihop.

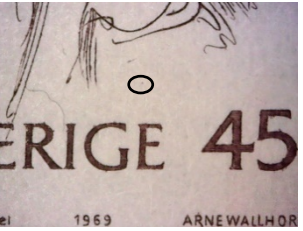
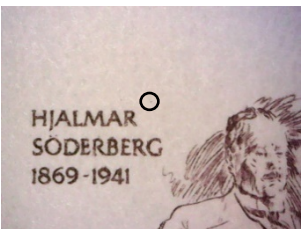
1. Passar ryggperforering? Det är lätt att undersöka då H226 har en verkligt fin rygg med distinkt perforering. Vid delning mellan häftena skall de två ryggarna passa ihop. Det skall inte bli någon perforering av felaktig längd.
2. Passar perforeringshålen ihop så att det blir runda hål i skarven. Om inte skarven går genom perforeringshålen, skall avstånden vara av rätt längd.
3. Lägg överkanten av IR emot varandra.
 - a. Sitter perforeringarna då mittemot varandra?
 - b. Passar delarna av regm ihop?
4. H226 med delat kn antikva är endast känt i delningen 2,5/2,5 vilket betyder att delning skär igenom mittersiffran i kn. Passar de två delarna ihop?

Vid tryckningen av omslagen har endast en uppsättning klichéer använts och ytterklichéerna och innerklichéerna har varit synkroniserad på samma sätt hela tiden, det vill säga det finns endast en klichétyp, 1~1. Kännetecknet för omslagsklichéerna finns i Appendix 1. Avsikten med detta är att de skall användas för att undersöka om par är äkta eller inte. För ett äkta par skall omslaget till häftet med första delen kn skall klichén ha ett nummer som är ett högre än omslaget på det andra häftet, dvs för äkta par skall det vara (1~1 + 7~7), (2~2 + 1~1), ... eller (7~7 + 6~6). Möjligheten att göra detta

test har varit ett huvudskäl för mig att hitta kännetecken på omslagsklichéerna. Det kan hända att i ett parti så ligger det delade kn lite osorterat. För att undersöka om det finns några möjliga äkta par, så sortera dem efter omslagsklichéerna. Då räcker det med att jämföra de med första kn-del och kliché 1~1 mot de med andra del som har kliché 7~7 och så vidare. Det lätt att blanda häften och inte veta vilka häften som hör ihop. Sortering efter kliché kan rädda situationen.

Om kännetecken finns på inlagorna så är det möjligt att göra samma sak som med omslagen. Tyvärr är det svårare att hitta kännetecken på inlagor, förutom för inlaga 1 som har c 1 och för inlaga 7 som har c 2 som bra kännetecken. Tyvärr har jag endast hittat kännetecken på inlagorna 5, 6 och 10. Se Tabell 4. TS 1 har hela kn och de sitter endast på inlagor med udda nummer och i avsaknad av några cylindervarv är det då omöjligt att säga om kännetecknen på inlagorna 6 och 10 även finns där. Däremot är det helt klart att skadan S5a som inte finns i TS 1. Skadorna S5a och S6a finns åtminstone från delat kn 44244. De finns troligen från början av TS 2 men inga tidigare par med dessa inlagor har varit tillgängliga. Skadan S10a finns i hela serien från kn 43696.

Tabell 4. Kännetecken på några inlagor i TS 2.

In-laga	Kännetecken	Skada	Fri-märke	Beskrivning av skada
1	c 1			
5		S5a	3	Punkt 5,5 mm höger om hårfästet vid pannan. Skadan finns åtminstone från kn 44244, tyvärr har inga tidigare par med denna inlaga varit tillgängliga.
6		S6a	4	Punkt 1,6 mm över vänsterstapeln på sista E i SVERIGE. Skadan finns åtminstone från kn 44244, tyvärr har inga tidigare par med denna inlaga varit tillgängliga.
7	c 2			
10		S10a	9	punkt 0,5 mm efter och 0,3 mm ovanför HJALMAR. Skadan finns i hela serien från kn 43696.

Som påpekats ovan: Om kn-resten för den serie som paret hör till är känd så ger en enkel beräkning av kn-resten för ett givet par vilka inlagor paret skall ha för att vara äkta och testet är då att se om paret verkligen har dessa inlagor. Låt oss gå igenom det i mer detalj. Antag att äktheten för ett par H226 med delat kn skall undersökas.

Steg 1: Beräkna rest.

Ett enkelt sätt är att ta fram en räknare eller telefon och dividera kn med 6. Resten fås genom att multiplicera decimaldelen med 6 och avrunda till närmsta heltal eller använda tabellen

decimaldel	.0000	.1666	.3333	.5000	.6666	.8333
rest	0	1	2	3	4	5

Steg 2: Kolla mot tabellen

kn-intervall	rest											
	0		1		2		3		4		5	
43696–45514	S6	S5				c 1			S10			c 2
46560–49985		c 1			S10			c 2	S6	S5		

Tabellen är en sammanställning av information från Tabell 3 och Tabell 4 så att kn-intervallet till vilket kn tillhör och kn-rest direkt anger kännetecknen på inlagorna som paret skall ha.

Antag att paret har delat kn $44141 + c 2$. Divisionen $44141/6$ ger 7356.833 och då är resten 5. Tabellen visar att detta kn skall vara i kombination med c 2 så det stämmer. Hade c 2 saknats så hade paret definitivt inte varit äkta. Mitt par H226A med delat kn 45514 har rest 4 och den första delen har en inlaga med kännetecknen S10, vilket visar att paret tillhör delserien före hoppet i kn.

Tyvärr är flera rutor i tabellen tomma eftersom det sakna kännetecknen på dessa inlagor. Då bör det undersökas om paret har några kända kännetecknen för andra inlagor och så är fallet så är paret inte äkta. Ett sådant viktigt fall är om den andra delen har cyls och om det inte står c 1 eller c 2 i den andra rutan så är det falskt.

För fallet med ett par delat kn i intervallet 45514–46560, undersök båda alternativen för att se om något passar. Rapportera så att tabellen kan uppdateras till nytta för alla.

Sammanfattande beskrivning av H226 Hjalmar Söderberg

Enligt färgkortet för H226 Hjalmar Söderberg, se Bild 1, har inlagor tryckts vid två tillfällen.

Inlagorna

Tabellen nedan visar matchningen med observerade kn.

H226	Kn			Antal kn	
	stil		intervall	kända	färgkort
TS 1	block	hela	81536–03538	22 003	21 300
TS 2	antikva	delade 2,5/2,5	43698–47845	6 140	6 096

På cylindern för H226 fanns två band med vardera 12 inlagor. Inlagorna från de två banden kan särskiljas enligt följande:

R: b=14,0 mm (har varken cys eller kn)

N: b=13,5 mm (finns med cys eller kn)

Omslaget

H226 indelas i

- A. Omslag utan fluorescens
- B. Omslag med fluorescens

H226B är vanligast. Alla häften från TS 1 är H226B. I TS 2 finns både H226A och H226B i ungefär lika stort antal.

H226 har inhäftats i HM4. Endast en klichétyp, 1~1 finns. Kännetecken på omslagsklichéerna ges i Appendix 1. Ryggtrycket är RT 8x2 och det är mörkgrönt.

Kända kombinationer

Häften med inlagor från övre bandet, R, kan endast ha RT 8x2. Kända kombinationer för undre bandet, N, ges i tabellerna. Inga kombinationer med delat kn antikva och RT 8x2 är kända.

H226	N	c 1	c 2	RT 8x2		
					c 1	c 2
A	x	x	x	x	x	x
B	x	x	x	x	x	x

H226	helt kn i blockstil				
		c 1	c 2	RT 8x2	
				c 1	c 2
B	x	x	x	x	x

H226	par med delade kn 2,5/2,5 i antikva					
	par delat kn		par delat kn		par delat kn	
				c 1		c 2
A	x		x		x	
B	x		x		x	

Kända kn-tusental

Tabellerna visar kända kn-tusental. Avståndet mellan kända kn i ett intervall högst 600 kn dvs. 6000 häften. Sannolikheten för att det finns en annan variant i intervallet är alltså liten.

TS 1	hela kn i blockstil	B	81–03		
TS 2	delade kn i antikva	B		43–45	
		A			45–49

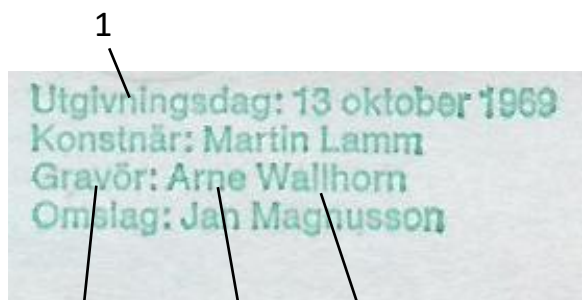
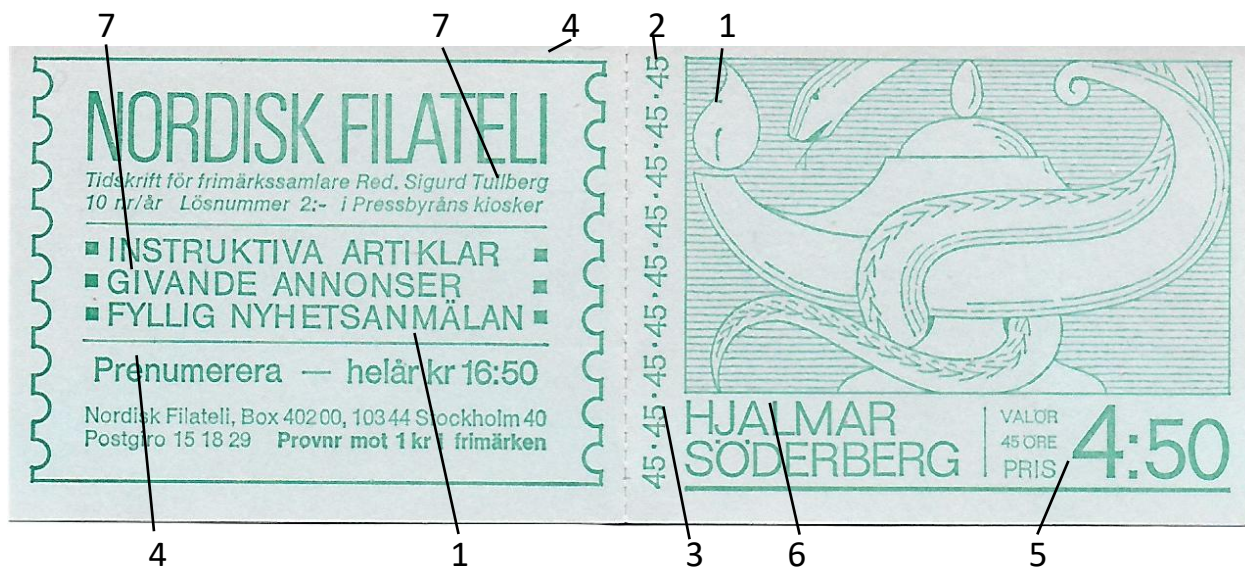
Förekomst av RT + kn och tripplar

TS	RT	e [mm]	kn-tusental med	
			RT + kn	trippelar
1	8x2	35–38	87	87
2	8x2	35–36	70	

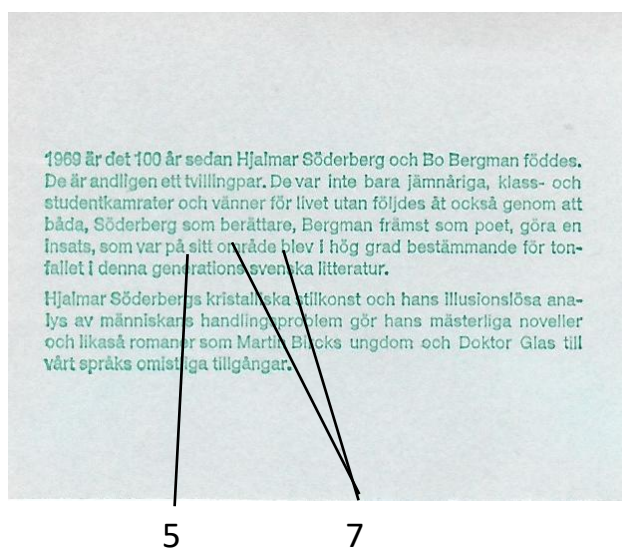
Referenser

1. Mattsson, Sven Erik: H227 Bo Bergman, Häftessamlaren nummer 2 (186), juni 2024
2. Mattsson, Sven Erik: H230 Nobelpristagare 1909 – Selma Lagerlöf, Häftessamlaren, nummer 4 (177), dec 2021.
3. Mattsson, Sven Erik: H281 Carl XVI Gustaf, 90 öre ljus höglå, Häftessamlaren, nummer 3 (163), september 2018.
4. Mattsson, Sven Erik: H284 Igelkott, Häftessamlaren, nummer 1 (125), mars 2009.

Appendix 1. Kännetecken på omslagsklichéer för H226

brott i v

Kännetecknen är extra punkter eller streck. Kännetecknen för innerklichéerna nr 3 och 6 saknas.